

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Dilbilim Bölümü

DBB 301 Metindilbilim
Açık Ders Notları

Prof. Dr. Gülsün Leylâ Uzun

○ METİNLERDE KONU SÜREKLİLİĞİ VE MERKEZLEME

Bağlaşıklık konusunu ele alırken bu ölçütün tutarlılıkla yakından ilişkili olan bir metinsellik ölçütü olduğunu belirtmiştik. Bir metindeki gönderim bağıntıları da metinde tutarlılığın sağlanmasına, yani metinde mantıksal-anlamsal bir bütünlük, konu sürekliliği oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

Merkezleme Kuramı ve bu kuramın bir alt kuramı olarak görülebilecek Odaklama Kuramı tümcelerarası metin göndermelerini incelemek amacıyla önerilmiş kuramlardır.

Her iki kuram da Grosz ve Sidner'in (1986) üç ögeli metin yapısı kuramındaki **dikkat odağı** (attention focus) kavramını temel alır. Grosz ve Sidner (1986) metin yapısında şu üç temel bileşeni belirlemiştir:

Metin yapısının bileşenleri

Dilsel yapı
Niyet yapısı
Dikkat durumu

Dilsel yapı; metin tümcelerinin kendi aralarındaki ardışık ilişkilerden oluşur. Ardışıklık göndermelerin okuyucu/dinleyici tarafından anımsanması açısından önemli bir ölçüttür. Bu ilişkiler metin bölütlerini kurar. Gönderim ilişkileri metin bölütlerinin sınırlarının güçlü belirleyicilerinden biridir. Göndermelere erişilebilirlik açısından ardışıklık

önemli bir avantajtır. Çünkü aynı zihinsel varlıktan söz edilme mesafesi ne kadar çoksa erişilebilirlik de o kadar azalır.

Niyet yapısı; ardışık metin tümceleri arasında mantıksal bir temel sağlayan ve tümceleri bu açıdan birbirine bağlayan yapıdır. Bir önceki bölümde tutarlılık ölçütü altında açıkladığımız sözbilimsel yapılar metin üreticisinin metnin niyet yapısı içinde sunduğu düzenlemeler olarak görülebilir.

Dikkat yapısı; metnin akışı içinde metin üreticisi ve alıcısının dikkatlerini odakladıkları ve göndermeleri biriktirdikleri hareketli yapının bir diğer deyişle dikkat odağının izlenmesini sağlayan yapıdır. Bir gönderge sözcelerde kullanıldığı sürece dikkat odağında kalır. Eğer bir kaç sözcede kullanılmazsa dikkat odağını terk ederek yerini yeni göndergelere bırakır. Aşağıdaki örnekte ardışık metin tümceleri dizisini başlatan ilk tümce ile dikkat odağına “Ayşe” göndergesi yerleşmiştir. Sonraki tümcede artgönderim bağıntısıyla bu gönderge yinelenmiş ve izleyen diğer tümcelerin her biri, bir önceki tümceye bağlanırken bu nitelikteki yineleme sürdürülmüştür. Örnek metin parçasının son tümcesinde “Ayşe” göndergesinin tekrar kullanılması, bir kaç tümce boyunca artgönderim bağıntılarıyla sağlanan süreklilikte “Ayşe” göndergesinin dikkat odağını terk etmemesini engellemektedir. Öyle ki, beşinci metin tümcesinde odağa yeni bir ad öbeği “Ali” de girmiştir ve bu ad öbeği de gücül bir gönderge durumundadır.

ÖRNEK

Ayşe yorgundu. Camın önündeki koltuğa oturdu. Gün boyunca yaptıklarını düşündü. Çok koşturmuştu. Ali'yi de aramayı unutmuştu bu karmaşa içinde. Ne istiyordu hayattan? Artık iyice karmaşıklaşmıştı düşünceleri... Ayşe bu ruh haliyle çöküp kaldığı koltuktan kalktı ve hayatıma bir çeki düzen vermeliyim dedi içinden...

Yukarıdaki örnek üzerinde yaptığımız açıklamanın da işaret ettiği gibi, odaklama kuramında odak, metinde yer alan gönderimsel ifadelerin bir statüsü olarak görülmektedir. Odaklama bilişsel bir dizge olan dikkat durumuna dayanarak gönderimsel ifadelerin yorumlanması ve kullanımını açıklamak üzere biçimlendirilmiş bir işlemsel

ölçüttür. Odaktaki bir metin varlığı metin üreticisinin dikkatini çevirdiği en canlandırılmış varlıktır. Bir diğer deyişle bilinçteki varlık ya da kısa-erimli bellekteki varlıktır. Odaklama metnin ne hakkında olduğunun izinin sürülmesini sağlayan işlemsel bir ölçüttür. Metin üreticileri farkında olarak ya da olmayarak metin boyunca dikkatlerini metindeki belli metin varlıkları üzerine odaklamaktadırlar. Dikkat durumu belirli odak boşlukları içerir ve geçiş ilkeleri bu odak boşluklarını yenilerini ekleyebilir ya da bunları silebilir. Grosz(1977) iki tür odak tanımlar: **anlık odak** ve **bütüncül odak**. Anlık odak metin üreticisinin dikkat odağının nasıl sabit kaldığını ya da ardışık metin tümcelerinde nasıl değiştiğini tanımlar. Bütüncül odak ise metin üreticisinin dikkatini metin boyunca biçimlendirir. Odaklanan metin varlıkları odak boşluğunda yer alırlar. Odak yığını, metnin çizgiselliğinde o anki metin tümcesinin yorumlanmasıyla ilgili varlıkları içerir. Bir odak boşluğu, eğer o varlıktan daha önce söz edilmişse, yani varlık hala odaktaysa açıktır. Önceden sözü edilmiş varlıklar odak boşluğunda yığılanmış olarak yer alırlar.

Bu çerçevede, Merkezleme Kuramı, metnin küçük yapısı içinde metin tümceleri arasındaki gönderim ilişkilerini çözümlenmek amacıyla modellenmiş bir kuramdır. Metinde yer alan her metin tümcesi kendinden önceki tümceyle tek bir ana bağ kurar. Bu bağ metne katılan her yeni metin tümcesinin bütünleştirilmesine katkıda bulunarak metin alıcısının yükünü hafifletir. Öte yandan, her tümcede metne katılan ve ad öbekleriyle tanımlanan metin varlıkları diğerlerine göre daha belirgindir. **Belirgin olma**, metin varlıklarının tümcedeki dizilişle, konusal rolleri ve anlamsal özellikleriyle ilgilidir.

Merkezleme Kuramı'na göre her sözcüde konuşucu ve dinleyicinin odaklandığı tek bir merkez ya da **geriye dönük merkez (Mg)** vardır. Geriye dönük merkez genellikle bir adıyla gerçekleştirilir. Bu adıl tümcenin en belirgin üyesidir. Ayrıca her sözcüde daha sonraki gönderimler için öncül olması muhtemel Ad Öbekleri bulunur. Bunlar da dikkat odağındaki belirgin olma (salient) derecelerine göre sıralanmıştır. Söz konusu AÖ'ler bir sözcüdeki **ileriye dönük merkez** listesini oluşturur.

Ali, bir taksiye atladı. Toplantıya çok geç kalmıştı.

Yukarıdaki metin tümceleri artgönderim bağıntısıyla bir bölüt oluşturmaktadır. İlk tümcedeki “Ali” ve “taksi” ad öbekleri bir sonraki tümce için gücül göndergeler durumundadır. Metin üreticisinin ve alıcısının dikkat odağına sunulmuşlardır. Bu nitelikleriyle ileriye dönük (yani bir sonraki tümceye göre) merkez listesini oluşturmaktadırlar. Listedeki ad öbekleri bir sonraki tümce için odakta yığılma açısından avantajlarına göre sıralanmaktadır. Bu avantajlar dizilişle ilgili olan belirginliğin yanı sıra konusal roller ve anlamsal özellikler açısından da tanımlanmaktadır. Örneğin temelde diziliş açısından özne olan ad öbeği diğerlerinden daha yüksek avantaja sahiptir. Bu açıdan bakıldığında yukarıdaki örnekte ilk tümcede oluşan ileriye dönük merkez listesindeki “Ali” ad öbeği odakta yığılmaya “taksi” ad öbeğinden daha elverişlidir. Öte yandan, bu ad öbeği konusal rol olarak kılıcı rollüdür ve kılıcı rolü de ona odakta yığılmada avantaj sağlamaktadır. Anlam ilkelerini düşündüğümüzde “Ali” ad öbeği için ulaştığımız +canlı bilgisi, bu metin varlığının odakta yığılma için bir diğer avantaja daha sahip olduğunu göstermektedir. O halde, söz konusu ileriye dönük merkez listesindeki “Ali” ad öbeği “taksi” ad öbeğinden farklı olarak **olası merkez (Mo)**, yani dikkat odağındaki en belirgin metin göndergesidir. “Ali” ad öbeği bir sonraki tümcede odakta yığılırsa yani sürdürülürse, ileriye dönük merkez olacaktır. Onun bu konumunu, sonraki tümcedeki gönderim aracı belirleyecek ve bu araç merkezleme yapısında geriye dönük merkez olarak konumlanacaktır. Örnekteki ikinci tümceye baktığımızda kişi ekinin ulaşılır kıldığı boş adıyla “Ali” ad öbeğine artgönderim bağıntısı yapıldığı görülmektedir. Bu yolla, “Ali” ad öbeği bu tümcede sürdürülmüştür. Bu bağıntı, “Ali”nin odakta yığıldığını, böylelikle **ileriye dönük merkez (Mi)** konumu aldığını göstermektedir. Boş adıl ise geriye dönük merkezi oluşturmaktadır. Bir sözcede, bir önceki sözcenin olası merkezi varsa o bu sözcenin geriye dönük merkezidir. Eğer bir sözcede bir tek adıl varsa geriye dönük merkez bu adıldır. Bir sözcede geriye dönük merkez adıl olduğu sürece bir başka adıl da bulunabilir.

İleriye dönük merkez listesindeki ad öbekleri ve olası merkez olabilme açısından belirginliğe göre derecelenmektedir. Bu derecelenme çeşitli çalışmaların sonuçlarıyla dünya dilleri için şöyle sunulmaktadır:

Batı dillerindeki görünüm
Özne> İkincil Nesne (Ayşe kumaşını <u>koltuğa</u> yamadı.) > Nesne > Diğer
Japonca gibi dillerdeki görünüm
Konu> Bakış açısı yansıtan adlar ve adılar > Özne > İkincil Nesne > Nesne > Diğer
Türkçedeki Olası Görünüm
Bakış açısı yansıtan adlar ve adılar (kendisi vb.) > Özne > İkincil Nesne> Nesne > Diğer (Belirteçler/ Zorunlu olmayan dolaylı tümleçler/ ilgeç tümleçleri)> Nitelenmiş Belirsiz Özne (örn., bazı/hepsi her) ve raslantısal gönderimli çoğul adılar (<u>Kadınlar</u> çoğu zaman anlaşılmaz olabilir. <u>Onları</u> tanımak zordur.)

Dikkatteki Değişim ve Dönüşümler: Konu sürekliliği

Merkezeleme Kuramı, dikkat durumunu biçimlendirmeyi, bu yolla metindeki merkez, yani konu sürekliliğinin izlenmesini hedefleyen bir kuram olduğu için dikkatteki değişimleri ve dönüşleri de tanımlamaktadır. Metinde bir dikkat durumundan diğerine merkez sürekliliğinde meydana gelen değişiklikler şu dört biçimde gerçekleşmektedir: **Devam, içerme, yumuşak dönüş, tam dönüş.**

İki ardışık sözce arasındaki geçişlerin tanımlanışındaki ilkeler iki farklı değişkene dayandırılmıştır. Olası merkez ile geriye dönük merkezin aynı olup olmadığı, bir diğer deyişle iki tümcenin konusunun aynı olup olmadığı bu değişkenlerden ilkidir. İkinci ilkeyse geriye dönük merkezin önceki tümcede oluşan ileriye dönük merkez listesindeki olası merkezle örtüşüp örtüşmediğidir.

Kuramın modellemesinde, her metin tümcesinin kendinden önceki ve sonraki tümceye göre konum alışı gereği gücül olarak geriye dönük merkez ve olası merkez içermesi beklenir. Bu nedenle dizideki ilk tümce de olası önceki tümceye göre sonraki tümce konumundadır ve geriye dönük merkez içermesi beklenir. Ancak bu geriye dönük merkez aşağıdaki örnekte de görüleceği gibi belirlenemez. O halde bir dizide her metin tümcesi önceki tümceye göre bir geriye dönük merkezi ve bir sonraki tümceye göre de ileriye dönük merkez listesindeki en belirgin metin varlığının oluşturduğu olası merkezi içerir.

Devam geçişi, ardışık iki metin tümcesi arasında olası merkezle geriye dönük merkezin aynı olduğu durumlarda oluşur. Devam doğası gereği, metin üreticisinin önceden söz ettiği metin varlıkları hakkında yazmayı sürdürdüğü durumlarda görülür.

ÖRNEK

1. *Ali nihayet iş bulmuştu.*

$Mg = [?]$ (bir önceki sözce bilinmiyor ya da yok)

$Mo = Ali$ (bir sonraki sözceye göre)

2. *Ø Bir haftadır fabrikaya gidiyordu.*

$Mg = [Ø = Ali]$ (bir önceki sözceye göre)

$Mo = [Ø = Ali]$ (bir sonraki sözceye göre) (DEVAM)

Yukarıdaki örnekte, artgönderim bağı eşgönderimsel gönderimle kurulmuştur. Devam geçişi tanımındaki ilke korunmak üzere, yani olası merkezle geriye dönük merkezin aynı olması koşulu korunarak çağrışımsal gönderim yoluyla da sağlanabilir. Aşağıdaki örnekte “Ali” ve “oğlan” sözcükleri arasındaki alt küme ilişkisi ve dolayısıyla çağrışımsal gönderim nedeniyle devamla konu sürdürülmektedir. Devam geçişlerinde geriye dönük merkez özne konumundadır.

ÖRNEK

1. *Ali nihayet iş bulmuştu.*

$Mg = [?]$ (bir önceki sözcük bilinmiyor ya da yok)

$Mo = Ali$ (bir sonraki sözcüğe göre)

2. *Oğlan bir haftadır fabrikaya gidiyordu.*

$Mg = [Ali]$ (bir önceki sözcüğe göre)

$Mo = [Oğlan = Ali]$ (bir sonraki sözcüğe göre) (DEVAM)

İçerme geçişi; ardışık iki metin tümcesinin geriye dönük merkezleri aynıken dizide sonraki tümcenin olası merkezi farklı bir metin varlığı olduğunda ortaya çıkar. Aşağıdaki örnek metinde yer alan 2 ve 3 numaralı tümcelerin geriye dönük merkezleri aynıdır. Ancak 3 numaralı tümcenin bir sonraki tümceye göre (4 numaralı tümceye göre) olası merkezi farklıdır. 2 ve 3 numaralı tümce arasında oluşan geçiş bu nedenle içermedir. İçerme geçişi, metin üreticisinin bir metin varlığı hakkında (örneğin aşağıdaki örnekte Ali hakkında) yazarken başka bir metin varlığına (örneğin aşağıdaki örnekte Ayşe) geçiş yapacağının işaretini verdiği bağlamlarda görülmektedir. İçerme geçişlerinde geriye dönük merkez özne konumunda olamaz.

ÖRNEK

1. *Ali akşam Ayşe'yi aradı.*

$Mg = [?]$ (bir önceki sözce bilinmiyor ya da yok)

$Mo = Ali$ (GEÇİŞ YOK)

2. \emptyset Ona gün içinde olanlardan söz etti.

$Mg = [\emptyset = Ali]$

$Mo = Ali$ (DEVAM)

3. *Ayşe'nin düşüncesine göre [$\emptyset = Ali$ 'nin] telaşlanmasına gerek yoktu.*

$Mg = [\emptyset = Ali$ 'nin]

$Mo = Ayşe$ (İÇERME)

Yumuşak dönüş; merkezlenen iki ardışık tümcenin geriye dönük merkezlerinin farklı olduğu, ancak olası merkezlerinin aynı olduğu durumlarda gerçekleşir. Aşağıdaki örnekte 3 ve 4 numaralı tümceler arasındaki geçişe baktığımızda, bu iki tümcenin geriye dönük merkezlerinin farklı olduğunu, ancak olası merkezlerinin aynı olduğunu görmekteyiz. Bu durumda geçiş yumuşak dönüş olarak gerçekleşmektedir. Yumuşak dönüş, metin üreticisinin yeni bir göndergeyi odaklamaya devam edeceğini gösterdiği durumlara işaret eder.

ÖRNEK

1. *Ali akşam Ayşe'yi aradı.*

$Mg = [?]$ (bir önceki sözce bilinmiyor ya da yok)

$Mo = Ali$ (GEÇİŞ YOK)

2. \emptyset Ona gün içinde olanlardan söz etti.

$Mg = [\emptyset = Ali]$

$Mo = Ali (DEVAM)$

3. Ayşe'nin düşüncesine göre $[\emptyset = Ali'nin)$ telaşlanmasına gerek yoktu.

$Mg = [\emptyset = Ali]$

$Mo = Ayşe (İÇERME)$

4. \emptyset Olanların unutulacağını düşünüyordu.

$Mg = [\emptyset = Ayşe]$

$Mo = Ayşe (YUMUŞAK DÖNÜŞ)$

Tam dönüş; merkezlenen ardışık iki metin tümcesinin hem geriye dönük merkezleri hem de olası merkezleri farklı olduğunda oluşan geçiştir. Aşağıdaki örnek metin parçasında 4 ve 5 numaralı tümceler arasında bu kez tam dönüş gerçekleşmektedir. 4 numaralı ve 5 numaralı tümcelerin hem geriye dönük merkezleri hem de olası merkezleri farklıdır. Bu nedenle geçiş tam dönüş olarak tanımlanmaktadır. Tam dönüş yapıldığında ne bir önceki tümcenin merkezi içerilmekte ne de bir önceki tümcenin ileriye dönük merkez listesindeki bir varlık bir sonraki tümcede geriye dönük merkez konumu almaktadır. Tam dönüşler metin üreticisinin anlık olarak yeni bir metin varlığından söz ettiği durumlarda görülür. Bu nedenle, metinlerde kullanım sıklığı düşüktür.

1. *Ali akşam Ayşe'yi aradı.*

Mg= [?] (bir önceki sözce bilinmiyor ya da yok)

Mo=Ali (GEÇİŞ YOK)

2. *Ø Ona gün içinde olanlardan söz etti.*

Mg= [Ø= Ali]

Mo=Ali (DEVAM)

3. *Ayşe'nin düşüncesine göre [Ø=Ali'nin] telaşlanmasına gerek yoktu.*

Mg= [Ø= Ali]

Mo=Ayşe (İÇERME)

4. *Ø Olanların unutulacağını düşünüyordu.*

Mg=[Ø =Ayşe]

Mo=Ayşe (YUMUŞAK DÖNÜŞ)

5. *Ama Ali olanları unutamıyordu.*

Mg= olanlar

Mo= Ali (TAM DÖNÜŞ)

Merkezeleme konusunda buraya kadar değindiğimiz bütün bilgileri şimdi de aşağıdaki örnek metinlerdeki geçişlere ve dolayısıyla konu sürekliliğinin sağlanmış biçimine dikkat ederek yeniden gözden geçirelim. Aşağıda yer alan metin parçasında konu sürekliliği devam geçişleriyle sağlanmaktadır. Bu yolla metinde aynı metin varlığı sürdürülmektedir. Bütün tümcelerin konusu aynıdır. Metin boyunca Melahat Hanım göndergesi odakta tutulmakta eşgönderimsel gönderim bu durumun sağlanmasında araç

olarak kullanılmaktadır. Boş adılar gönderim araçları olarak kullanılmakta ve Melahat Hanım göndergesine bağıntılanmaktadır.

ÖRNEK

İlk gece evinde, geniş güzel yatağında bir güzel uyudu Melahat Hanım. Ø sabah kalktığında yorgunluğu üstünden atmıştı. Yeni bir kan akıyordu sanki Ø damarlarında, Ø öylesine sağlıklı sevinçliydi. Ø Mutfağa geçip kendisine güzel bir kahve pişirdi.

Aşağıdaki örnek metinde bu kez konu sürekliliğinde tam dönüşlerin yeğlendiği görülmektedir. Her tümcenin konusu farklıdır. Her tümcenin geriye dönük merkezi ve olası merkezi bir öncekinden farklıdır. Ancak hemen dikkatimizi çekecek olan ilk örnekteki metnin bir olay anlatımı içermesine karşın, ikinci örnekteki metnin durum betimlemesi yapıyor oluşu olacaktır. Durum betimlemelerinde tam dönüş tipik süreklilik görünümü olarak düşünülebilir. Tam dönüş içeren metinlerde sözcüksel bağlaşıklık yoluyla çağrışımsal gönderimlerin sağladığı bağ bu örnekte de olduğu gibi sıklıkla ortaya çıkmaktadır.

ÖRNEK

Yemek odası lake taklidi. Yuvarlak masayı çevreleyen iskemlelerin arkası uzun. Yatak odası örtüsünden, perdelerine kadar pembe çiçekli. Koskocaman bir karyola. Pencere önlerinde kırmızı sardunyalılar.

Aşağıda yer alan örnek metinde devam ve tam dönüşleri bir arada görmekteyiz. Metnin ilk paragrafındaki tümcelerde devam geçişleriyle Nevşehir uçağı konusu sürdürülmektedir. İkinci paragraftaki tümceler ise tam dönüşlerle sürdürülmektedir. Paragraf sınırlarını belirleyen de yine bir tam dönüştür. Tam dönüşler bir önceki örnekte

olduğu gibi sözcüksel bağlaşıklık yoluyla sağlanan çağrışımsal gönderimleri de beraberinde getirmekte ve metin üreticisinin Nevşehir uçağı hakkında bilgi verirken alt konulara da metninde yer verebilmesine olanak sağlamaktadır.

ÖRNEK

Dün saat 16.55'te İstanbul Atatürk Havalimanı'ndan kalkan Boeing 737-800 tipi Nevşehir uçağı, 18.45'te Gaziantep havalimanına inişe geçti. Aşırı rüzgar ve yağmur nedeniyle duramayan uçak, 2800 metrelik pisti geçti ve Ø 50-60 metre sürüklendikten sonra çamura saplandı.

Kaptan pilot İsmet Doğru gerekli kontrolleri yaptıktan sonra uçağı tahliye emri verdi. 106 yolcu ve 7 mürettebat, kazayı yara almadan atlattı. Herhangi bir acil duruma müdahale etmek için itfaiye ve ambulanslar hazır bulundu. Uçağın ön iniş takımında hasar meydana geldi.

Bu alt başlık altında son olarak aşağıdaki örnek üzerinde duralım. Bu örnekte konu sürekliliğinin nasıl sağlandığını merkezleme modellemesine göre gözlediğimizde, ilk iki metin tümcesinin devam geçişi ile bağlandığını görüyoruz. İkinci tümce ile üçüncü tümce arasındaysa içerme geçişi gerçekleşmektedir. İkinci ve üçüncü tümcenin geriye dönük merkezleri aynıken (=Samuel Huntington) üçüncü tümcenin olası merkezi (=Ortadoğulular) farklıdır.

ÖRNEK

"Medeniyetler Çatışması" tezinin babası Amerikalı siyaset bilimci Samuel Huntington geçen Çarşamba 81 yaşında öldü. "Uluslararası ittifak ya da ihtilaflarda belirleyici unsur politik ya da ekonomik ideolojiler değil, medeniyetler olacaktır" görüşünü ortaya atan Huntington, 11 Eylül sonrası adından çok söz ettirmişti. Onun öldüğü gün, Ortadoğulular da en kanlı günü yaşamaktaydı.

TEMEL KAYNAKLAR

Grosz, B. 1981. "Focusing and description of natural languages dialogs". A. Joshi, B. Webber ve I. Sag (Eds.) Elements of discourse understanding, (85-105). Cambridge: Cambridge Uni. Press.

Grosz, B. ve C. Sidner 1986. "Attention, intentions and the structure of discourse" : Computational Linguistics. 12. 175-204.

Grosz, B., A. Joshi ve Weinstein 1983. "Providing a unified account of definite noun phrases in discourse": Proceedings of the 21st Annual Meeting of ACL. 44-50.

Grosz, B., A. Joshi ve Weinstein 1995. "Centering: A framework for modeling the local coherence of discourse" : Computational Linguistics 21(2). 203-225.

Poesio, M., Stevenson, R., Di Eugenio, B., & Hitzeman, J. (2004). Centering: A parametric theory and its instantiations. Computational linguistics, 30(3), 309–363.

Turan, Ü.D 1986. "Türkçe Metinlerde Adılların Dağılımı ve İşlevleri" :Dilbilim Araştırmaları, 70-84. Ankara: Bizim Büro.

Karamanis, N., Mellish, C., Poesio, M., & Oberlander, J. (2009). Evaluating centering for information ordering using corpora. Computational Linguistics, 35(1), 29–46.

Walker, Marilyn A. (Editor), Aravind K. Joshi (Editor) and Prince Ellen F. (Editor). (1998). Centering Theory in Discourse. Oxford : Larendon Press.